

ANNELERİN BİBERON KULLANIMI İLE İLGİLİ HATALARININ İNCELENMESİ¹

Pınar BEKAR

Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak Sağlık Yüksekokulu, Bucak/Burdur, Türkiye. E-mail: pinar_24xx@hotmail.com, ORCID NO: 0000-0002-5430-7185

Duygu ARIKAN

Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Erzurum, TÜRKİYE.
E-mail: darikan@atauni.edu.tr, ORCID NO: 0000-0001-9451-8799

Öz

Bu çalışmanın amacı, annelerin biberon kullanımı ile ilgili hatalarının belirlenmesi ve incelenmesidir. Araştırma, Erzurum il merkezinde bulunan Atatürk Üniversitesi Araştırma Hastanesinde tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Araştırmanın evrenini 2016 yılında Nisan-Haziran aylarında 0-2 yaşındaki çocuğu hastanede yatan, ulaşılabilen tüm anneler oluşturmuş; herhangi bir örneklem seçim yöntemine gidilmeden, uygulamanın yapıldığı zamanda hastanede olan, seçilme kriterlerine uyan ve araştırmaya katılmak isteyen 100 anne araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırmada veriler literatürden yararlanılarak geliştirilen anket formu ile toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde yüzdellik, ki-kare testi analizi yapılmıştır. Çalışmada annelerin %68'inin biberon kullandığı belirlenmiştir. Çocuğuna biberon kullanan annelerin %82,4'ü biberonu yukarı aşağı yönlerde çok fazla çalkalayıp biberonun içinde hava kabarcıkları bırakmakta, %86,8'i çocuğu yarı dik pozisyondayken biberonla beslemektedir. Çocuğun biberon kullanma durumu ile annenin eğitim durumu arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Çocuklarda biberon kullanımı herhangi bir yaş grubu için önerilmemesine rağmen ülkemizde maalesef kullanımı yaygındır. Bu sonuca göre hemşirelerin, annelerin anne sütünü arttırmak ve çocuğu enfeksiyonlardan korumak amacıyla biberon kullanmaması için anneleri eğitmesi gerekir. Tüm çabalara rağmen biberon kullanımında dirençli olan annelere ise doğru kullanımı için yardımcı olunması çocuk sağlığı açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Biberon, Çocuk, Anne.

EXAMINING THE MISTAKES OF MOTHERS IN USING FEEDING BOTTLES

Abstract

The aim of this study is to determine and examine the mistakes of mothers in using feeding bottles. This descriptive study was conducted at Atatürk University Research Hospital in the city center of Erzurum. The universe of the study consisted of all reachable mothers of 0-2 years old children hospitalized between April-June 2016, and the sample consisted of 100 mothers who were in the hospital at the time of the application, who met the selection criteria and who agreed to participate in the study were included in the research. In the study, the data were collected by using a questionnaire that was developed by using the literature. Percentage and chi-square test analyses were performed in evaluating the data. In the study, it was determined that 68% of mothers fed their infants by using feeding bottle. 82,4% of the mothers using feeding bottle for their children caused bubbles in the bottle as they usually shook it up and down, and 86,8% gave the bottle in the half upright position. There was a significant difference between the state of children to use feeding bottle and educational background of mothers ($p<0,05$). Even though feeding bottle is not recommended for children from any age group, it is unfortunately used commonly in Turkey. According to this result, nurses are required to train mothers on avoiding the use of feeding bottles in order to increase breast milk and protect children from infections. On the other hand, helping mothers, who insist on using feeding bottle despite all efforts, for the proper use of bottle is important in terms of children's health.

Keywords: Feeding bottle, Child, Mother.

¹Bu çalışma 29 Haziran-1 Temmuz 2017 tarihinde 1.Uluslararası Sağlık Bilimleri Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunuldu.

1. GİRİŞ

Ülkemizde emzirme davranışı yaygın bulunmasına rağmen yalnızca anne sütü ile beslenme alışkanlığı yetersizdir (1). Yapılan çalışmalarda özellikle doğumdan hemen sonra bebeklere mama ile sıvı besinlerin verildiği ve emzik ile biberon kullanma alışkanlıklarının da fazla olduğu görülmektedir (1,2). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2013 verilerine göre; altı aydan küçük çocuklarda biberon kullanımı %40, sekiz-dokuz aylıkta ise %64'tür (3). TNSA 2018 verilerine göre ise; 0-23 ayda %53 olarak bulunmuştur (4). Bebeklerin biberon kullanması ise bazı olumsuzluklara yol açabilmektedir. Biberonla beslenen bebekler, anneyi emmeyi reddeder (5). Biberon kullanımı sindirim sistemi enfeksiyonları riskini artırır (3). Biberon, çocukların ağız yapısının bozulmasına ve dişlerinde çürük oluşmasına neden olabilmektedir (5). Erken dönemde biberonla beslenilmesi, ileriki yaşlarda obezite olma sıklığını arttırmaktadır (6). Yapılan bir çalışmada; pamukçuk bulunan 1-12 aylık bebeklerin %68,1'inin biberon kullandığı bulunmuştur (7). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), 1989 yılında hastane ve doğum merkezlerinde, anne sütünün korunması ve özendirilmesine yönelik emzirmeyi geliştirmek için emzirme ile ilgili temel stratejileri içeren ortak bir bildiri yayınlamışlardır. Bu küresel stratejiler çerçevesinde belirlenen ulusal stratejiler "Başarılı Emzirmede 10 Adım" olarak belirlenmiştir (8). Daha sonra "mama kodu" eklenerek 11 adım olmuştur (9). Bu adımlara göre "anne sütü ile beslenen bebeklere biberon ya da yalancı emzik vermemek" gerektiği belirtilmektedir (8).

DSÖ ve UNICEF, bebeklerin doğumdan hemen sonra anne sütü ile beslenmeye başlanmasını, ilk 6 ay sadece anne sütü verilmesini, 6. aydan sonra ek besinlere geçişi ve iki yaşına kadar anne sütü ile beslenmenin sürdürülmesini önermektedir (8). Dünyada ve ülkemizde birçok hastane Bebek Dostu olmasına rağmen, bebeklerin yalnızca anne sütü ile beslenmesi ve emzirme sürelerinin toplamı istenilen seviyede bulunmamaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden birisi, biberon kullanımıdır (10). Tamamlayıcı besinlerin, bebeğe kaşık ya da bardak kullanılarak verilmesi, biberonun ise herhangi bir yaş grubu için verilmemesi önerilmektedir (11-13). Eğer çocuk biberon kullanıyorsa da 12. aydan sonra kullanmamalı ve çatal-kaşık kullanımına geçilmelidir (14).

Lakshman ve ark. (2019) çalışmasında; biberonla beslenme hazırlığında yapılan hatalar, yaygın olarak bulunmuştur (15). Uygun olmayan biberon kullanımı, çocuklarda, çocukluk çağı diş çürüklerinin (16), infantil kolik gelişme riskini artırır (17).

Ülkemizde "Annelerin 0-2 yaş arası çocuklarına biberon kullanımı ile ilgili hatalar" ile ilgili çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışma annelerin 0-2 yaş arası çocuklarına biberon kullanımı ile ilgili hataları belirlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırma soruları:

- Çocuğun biberonu kullanma durumu ve biberonun özellikleri nelerdir?
- Biberon kullanımında yapılan uygulamalar nelerdir?
- Biberonun temizliğinde yapılan uygulamalar nelerdir?
- Annenin eğitim durumunun, çocukların biberon kullanımının özellikleri ile ilişkisi nedir?
- Çocuğun biberon kullanım durumu ve yaşı ile çocuğun emzirme durumu ile ilişkisi nedir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Tipi, Evren ve Örneklemi

Araştırma, Erzurum il merkezinde bulunan Atatürk Üniversitesi Araştırma Hastanesinde tanımlayıcı olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini Atatürk Üniversitesi Araştırma Hastanesi 2016 yılı Nisan-Haziran aylarında çocuk kliniklerinde 0-2 yaşında çocuğu yatan ve

kendisine ulaşılabilen anneler oluşturmuştur. Çalışmada herhangi bir örneklem seçim yöntemine gidilmeden, uygulamanın yapıldığı zamanda hastanede olan, araştırmanın dahil edilme kriterlerine uygun ve araştırmaya katılmak isteyen anneler çalışmanın örneklemi oluşturmuştur. Annenin sağlık durumunun yerinde olması Anketi 112 anne doldurmuştur; fakat 12'si eksik doldurulduğundan dolayı bu 12 anket araştırmaya dahil edilmemiştir ve araştırmada 100 anket değerlendirilmiştir.

Araştırmanın dahil edilme kriterleri şunlardır: çocuğun beslenmesinde biberon, kaşık, bardak kullanılmasını, ağız yolu ile beslenmesini ve anne sütü alımını kısıtlayan ya da engel olan herhangi bir hastalığının olmaması, annenin iletişim sorunu olmaması, çocuğunun sağlık durumunun stabil olması, annenin 18 yaş ve üzeri olmasıdır.

2.2. Veri Toplama Aracı

2.2.1. Anket Formu

Araştırmada veriler literatürden yararlanılarak oluşturulan anket formu ile toplanmıştır. Anket formunda çocuk ve ebeveynlerinin sosyo-demografik özellikleri ve çocuğun biberon kullanma durumu ile ilgili sorular bulunmaktadır (18-21).

2.3. Verilerin Toplanması

Annelere araştırmacı tarafından yüz yüze görüşme yönteminden yararlanılarak anket formu uygulanmıştır.

2.4. Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmaya başlamadan ilk önce Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Etik Kurulu'ndan etik onay (18 Nisan 2016 tarihli, 2016/04/11 sayılı) alınmıştır. Daha sonra da araştırmanın yürütüldüğü kurumdan yazılı izin alınmıştır. Veriler toplanmadan önce annelere araştırma içeriği hakkında bilgi verilmiş, annelerin sözel ve yazılı onamları alınmıştır.

2.5. Verilerin Değerlendirilmesi

Elde edilen verilerin değerlendirilmesi SPSS 17.0 paket programında yapılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde yüzdelik, ki-kare testi analizi kullanılmıştır. Veriler %95'lik güven aralığında, anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

2.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, çalışmanın yapıldığı hastanenin çocuk kliniklerinde yatan çocukların anneleri ile sınırlandırılmıştır ve araştırmanın sonuçları yalnızca bu gruba genellenebilir.

3. BULGULAR

Çocukların %65'i 7 ay ve üzeri, %62'si erkek, annelerin %91'i ev hanımı, %47'si ilköğretim mezunu ve %34'ü 1 çocuğa sahip, babaların ise %41'i işçi ve %45'i lise ve üzeri mezundur.

Tablo 1. Çocuğun Biberonu Kullanma Durumu ve Biberonun Özellikleri

	Sayı (s)	Yüzde (%)
Biberon Kullanma Durumu		
Evet	68	68
Hayır	32	32
Biberonu Kullanma Sıklığı*		
Günde 3 ve üzeri	49	72
Günde 1-2 kez	18	26,5
Haftada 1-2 kez	1	1,5
Çocuğun biberonu ilk kez hangi ayda kullandığı (Biberona başlama zamanı)*		

0-6 aylık olduğunda	61	89,7
7-12 aylık olduğunda	5	7,4
13-24 aylık olduğunda	2	2,9
Biberonu Kullanma Süresi*		
0-6 ay süredir kullandım	37	54,4
7-12 ay süredir kullandım	12	17,7
13-24 ay süredir kullandım	19	27,9
Çocuğun kullandığı biberon sayısı*		
1	29	42,6
2	27	39,7
3 ve üzeri	12	17,7
Çocuğun kullandığı biberonun yapısı*		
Hepsi cam	38	55,9
Bazıları cam, bazıları plastik	5	7,3
Hepsi plastik	25	36,8
Biberonun deliğinin büyüklüğünün uygun olma durumu*		
Evet	52	76,5
Hayır	16	23,5
Çocuğun şu anda emzirilme durumu		
Evet	51	51
Hayır	49	49
Çocuğun kaşık kullanma durumu		
Evet	55	55
Hayır	45	45
Çocuğun bardak kullanma durumu		
Evet	18	18
Hayır	82	82

*68 kişi üzerinden yapılmıştır.

Tablo 1 incelendiğinde; çocukların %68'i biberon kullanmakta, %51'i şu anda emzirilmekte, %55'i kaşık kullanmakta, %18'i ise bardak kullanmaktadır. Biberon kullanan çocukların %72,1'i biberonu günde 3 ve üzeri kullandığı, %89,7'si 0-6 aylık olduğunda biberon kullanmaya başlamış olduğu, %54,4'ü biberonu 0-6 ay süredir kullanmış, %42,6'sı bir tane biberona sahip, %55,9'unun kullandığı biberonların hepsi cam, %76,5'inin biberonun deliğinin büyüklüğü uygun olduğu bulunmuştur (Tablo 1).

Tablo 2. Biberon Kullanımında Yapılan Uygulamalar

	Sayı (s)	Yüzde (%)
Çocuğun biberonu emzik olarak kullanma durumu*		
Evet	1	1,5
Hayır	67	98,5
Çocuk için önerilen mama, mama kutusu üzerinde belirtilen talimatlara göre hazırlanma durumu*		
Evet	49	72,1
Hayır	19	27,9
Biberondan besin verirken çocuğun hava kabarcığı yutma durumu*		
Evet	41	60,3
Hayır	27	39,7
Biberonu yukarı aşağı yönlerde çok fazla çalkalanıp biberonun içinde hava kabarcıkları kalma durumu*		
Evet	56	82,4
Hayır	12	17,6
Biberonla beslenirken çocuğun pozisyonu*		
Yarı dik pozisyonda	59	86,8
Yatar pozisyonda	9	13,2
Toplam	68	100

*68 kişi üzerinden yapılmıştır.

Biberon kullanan çocukların %1,5'i biberonu emzik olarak kullandığı, %60,3'ü biberondan beslenirken hava kabarcığı yuttuğu saptanmıştır.

Çocuğuna biberon kullanan annelerin %72,1'i çocuk için önerilen mamayı, mama kutusu üzerinde belirtilen talimatlara göre hazırlamakta, %100'ü biberondaki mamanın ısısını kontrol etmekte ve %100'ü bileğine dökerek biberondaki mamanın ısısını kontrol etmekte, %100'ü mamayı hazırlamadan önce suyu kaynatmaktadır. Çocuğuna biberon kullanan annelerin %82,4'ü biberonu yukarı aşağı yönlerde çok fazla çalkalayıp biberonun içinde hava kabarcıkları bıraktığı, %86,8'i çocuğu yarı dik pozisyondayken biberonla beslediği belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 3. Biberonun Temizliğinde Yapılan Uygulamalar

Biberonun Temizliğinde Yapılan Uygulamalar*	Sayı (s)	Yüzde (%)
Biberonu Deterjanla ya da kaynar suyla yıkama durumu		
Evet	60	88,2
Hayır	8	11,8
Biberonu Kaynatma Durumu		
Evet	56	82,4
Hayır	12	17,6
Biberonu Bulaşık Makinesinde Yıkama Durumu		
Evet	9	13,2
Hayır	59	86,8
Biberonu Fırçalama Durumu		
Evet	22	32,4
Hayır	46	67,6
Toplam	68	100

*Bu soruya bir kişi birden fazla cevap vermiştir. Biberon kullanan anneler cevaplamışlardır.

Çocuğuna biberon kullanan annelerin %88,2'si biberonu deterjanla ya da kaynar suyla yıkamakta, %82,4'ü biberonu kaynatmakta, %13,2'si biberonu bulaşık makinesinde yıkamakta, %32,4'ü biberonu fırçalamakta olduğu bulunmuştur (Tablo 3).

Tablo 4. Çocukların Biberon Kullanımının Özelliklerine Göre Annenin Eğitim Durumunun Karşılaştırılması

Çocukların Biberon Kullanımının Özellikleri	Annenin Eğitim Durumu								X ²	P
	İlkokul		Ortaokul		Lise ve üzeri		Toplam			
Biberon Kullanma Durumu	S	%	S	%	S	%	S	%		
Evet	29	42,6	24	35,3	15	22,1	68	100	7,54	0,023
Hayır	18	56,2	3	9,4	11	34,4	32	100		
Biberon Kullanımına Başlama Zamanı									7,94	0,094
0-6 aylık olduğunda	23	37,7	23	37,7	15	24,6	61	100		
7-12 aylık olduğunda	5	100	0	0	0	0	5	100		
13-24 aylık olduğunda	1	50	1	50	0	0	2	100		
Biberonu Kullanma Sıklığı									5,43	0,246
Günde 3 ve üzeri	24	49	16	32,6	9	18,4	49	100		
Günde 1-2 kez	4	22,2	8	44,5	6	33,3	18	100		
Haftada 1-2 kez	1	100	0	0	0	0	1	100		
Biberonu Kullanma Süresi									1,43	0,840
0-6 ay süredir kullandım	15	40,6	14	37,8	8	21,6	37	100		
7-12 ay süredir kullandım	4	33,3	5	41,7	3	25	12	100		
13-24 ay süredir kullandım	10	52,6	5	26,3	4	21,1	19	100		

Çocuğun biberon kullanma durumu ile annenin eğitim durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($p < 0,05$). Çocuğun biberona başlama zamanı, çocuğun biberon kullanma

sıklığı ve çocuğun biberonu kullanma süresi ile annenin eğitim durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$), (Tablo 4).

Tablo 5. Çocuğun Biberon Kullanım Durumu ve Yaşına Göre Çocuğun Emzirme Durumunun Karşılaştırılması

Çocuğun Biberon Kullanma Durumu ve Yaşı	Çocuğun Emzirme Durumu						X ²	P
	Evet		Hayır		Toplam			
Biberon Kullanma Durumu	S	%	S	%	S	%		
Evet	26	38,2	42	61,8	68	100	13,85	0,000
Hayır	25	78,1	7	21,9	32	100		
Çocuğun Yaşı							13,81	0,001
0-6 aylık	23	65,7	12	34,3	35	100		
7-12 aylık	19	63,3	11	36,7	30	100		
13-24 aylık	9	25,7	26	74,3	35	100		

Biberon kullanan bebeklerin %38,2'si, biberon kullanmayan bebeklerin ise %78,1'i emzirilmektedir. 0-6 aylık bebeklerin %65,7'si, 7-12 aylık bebeklerin %63,3'ü, 13-24 aylık bebeklerin ise %25,7'si emzirilmektedir. Çocuğun biberon kullanma durumu ile çocuğun emzirme durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Çocuğun yaşı ile çocuğun emzirme durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki saptanmıştır ($p<0,05$), (Tablo 5).

4. TARTIŞMA

Çalışmada çocukların %68'i biberon kullanmakta, %55'i kaşık kullanmakta, %18'i ise bardak kullanmaktadır. Ülkemizde yapılan çalışmalarda; bebeklerin biberon kullanımının %32,5-%62,2 arasında değiştiği bulunmuştur (2,22-27). Berde (2018) çalışmasında; Namibya ülkesinde 0-23 aylık çocuklarda biberonla beslenme prevalansı %35,7'dir (28). Kebebe ve Assaye (2017) çalışmasında; Etiyopya ülkesinde 0-23 aylık çocuklarda biberonla beslenme prevalansı %19,6'dır (29). Saizuddin ve Hasan (2016) çalışmasında; Bangladeş ülkesinde 0-2 yaş arası çocukların %37,3'ü biberonla beslenmektedir (30). Hazir ve ark. (2013) çalışmasında; Pakistan'da 0-23 aylık bebeklerin %32,1'i biberonla beslendiği bulunmuştur (31). Ogbo ve ark. (2015) çalışmasında; Nijerya'da 0-23 aylık bebeklerin %15'i biberonla beslendiği bulunmuştur (32). Asare ve ark. (2018) çalışmasında; Gana ülkesinde 24 aya göre daha küçük olan bebeklerin %30,1'i biberonla beslendiği bulunmuştur (33). Patel ve ark. (2010) çalışmasında; Hindistan ülkesinde 12 aylıktan küçük çocukların %14,8'inin biberonla beslendiği bulunmuştur (34). Bu sonuçlara göre; ülkeler arası biberon kullanma oranının değiştiği, ülkemizde de biberon kullanımının yaygın olduğu görülmektedir.

Araştırmamızda biberon kullanan çocukların çoğu (%72,1) biberonu günde 3 ve üzeri kullanmakta, çocukların büyük bir bölümü (%89,7) 0-6 aylık olduğunda biberon kullanmaya başlamış, yarıdan biraz fazlası (%54,4) biberonu 0-6 ay süredir kullanmış olduğu bulunmuştur. Seid ve ark. (2019) çalışmasında; biberon kullanan çocukların %45,8'i günde 5 kereden fazla biberon kullanmaktadır (35). Saizuddin ve Hasan (2016) çalışmasında; 0-2 yaş arası çocukların %51,1'i biberona ilk 1 ay içinde başladığı bulunmuştur (30). Kondolot ve arkadaşları tarafından yapılan bir çalışmada; 3-24 haftalık bebekler biberon kullanımına ortalama 4,6. haftada başladıkları bulunmuştur (25). Ogbo ve ark. (2015) çalışmasında; 0-12 aylık çocuklarda biberonla beslenme yaygınlığı 13-23 aylık çocuklara göre daha yüksek bulunmuştur (32). Bu sonuçlara göre; küçük yaşlarda biberon kullanımının daha fazla olduğu söylenebilir.

Çalışmada çocukların %42,6'sı bir tane biberona sahip, %55,9'unun kullandığı biberonların hepsi cam, %76,5'inin biberonun deliğinin büyüklüğü uygun olduğu bulunmuştur. Herbold ve Scott (2008) çalışmasında; annelerin %80'inin biberon şişesi plastik, %6,6'sı ise cam olarak bulunmuştur (36). Literatüre göre; biberon camdan olmalı ve deliği uygun büyüklükte olmalıdır (8). Biberon

deliklerinin çok küçük olması bebeğin beslenme sırasında çok güç harcamasına ve huzursuzlaşmasına, çok büyük delikler ise bebek çok hızlı beslendiği için gaz sancılarının artmasına yol açar (37). Bu çalışmada çocukların çoğu doğru şekilde biberon kullandığı söylenebilir.

Çalışmada çocukların yarından biraz fazlası şu anda emzirilmektedir. Gün ve ark. (2009) yaptığı çalışmada; 0-36 aylık çocukların %46,8'inin halen emzirildiği bulunmuştur (38). Patel ve ark. (2010) çalışmasında; 0-23 aylık çocukların %89,8'i emzirilmektedir (34). Hassan ve ark. (2019) çalışmasında; 6-24 aylık çocukların % 22,5'inin anne memesinden (sütten) kesildiği, %77,5'inin anne memesinden (sütten) kesilmediği saptanmıştır (39). Şahin ve Özyurt (2017) çalışmasında; 0-24 ay çocuğunun %67,1'i anne sütünü almakta olduğu bulunmuştur (40). Bu sonuçlara göre; 2 yaşına kadar olan bebeklerin hepsinin emzirmeye devam etmediği görülmektedir.

Bu çalışmada çocukların çok azı biberonu emzik şeklinde kullanmakta olduğu belirlenmiştir. Literatüre göre; bebeklerde diş çürüğü gelişmemesi için biberonun emzik şeklinde kullanılmaması öneriler arasında bulunmaktadır (19). Bu çalışma sonuçlarının bu yönden olumlu bulunduğu söylenebilir.

Araştırmamızda çocuğuna biberon kullanan annelerin çoğu çocuk için önerilen mamayı, mama kutusu üzerinde belirtilen talimatlara göre hazırlamakta, annelerin hepsi ise bileğine dökerek biberondaki mamanın ısısını kontrol etmekte ve mamayı hazırlamadan önce suyu kaynatmaktadır. Manjula ve Hegde (2018) çalışmasında; mamayla besleme, emzirme sorunları arasında yer almaktadır (41). Herbold ve Scott (2008) çalışmasında; annelerin %40'ı suyu kullanmadan önce kaynatmış, annelerin %40'ı çocuğu beslemeden önce el ya da bileğin üzerine bir damla süt damlatmayı içeren çeşitli tekniklerle biberonun (süt/mamanın) sıcaklığını kontrol etmiştir (36). Kassier ve Veldman (2013) çalışmasında; annelerin ve bakım vericilerin %95,8'inin mamayı eklemeyen önce suyu kaynatmış bulunmuştur (42). Literatüre göre; mamalar kutularında belirtilen ölçüye göre ve kaynatılmış soğutulmuş ılık su ile hazırlanmalıdır. Sütün ısı vücut ısısında olmalı ve sütün ısı el bileğine damlatılarak kontrol edilmelidir (8,37). Çalışmanın sonuçları literatürle uyumludur. Bu çalışmada, biberon kullanan annelerin mama hazırlaması uygulamalarının doğru şekilde olduğu söylenebilir.

Çalışmada, çocuğuna biberon kullanan annelerin çoğunluğunun biberonu yukarı aşağı tarafa çok fazla sallaması sonucunda biberonun içinde hava kabarcıkları bıraktığı bulunmuştur. Ayrıca biberon kullanan çocukların yarından fazlasının biberondan beslenirken hava kabarcığı yuttuğu belirlenmiştir. Literatüre göre; emzik şişesinin dik olarak tutulması ve lastik memenin sütle dolu olması gerekir (8,37). Böyle yapılarak bebeğin hava yutması önlenebilir (37). Bu çalışmada; annelerin biberonda hava kabarcığı bırakılma konusunda çok dikkatli olmadığı söylenebilir.

Bu çalışmada, çocuğuna biberon kullanan annelerin çoğu çocuğunu yarı dik pozisyona getirdikten sonra biberonla beslediği görülmektedir. Literatüre göre; biberonla beslerken aspirasyona neden olmamak için bebek annenin kucağında yarı dik pozisyonda ve annenin kolu ile bebeğin başı desteklenir biçimde olmalıdır (8,37). Biberonla beslenen bebekler, yatay durumda beslendiklerinden orta kulak iltihabı (otitis media) olma riski daha yüksektir (43). Bu çalışmada çocukların çoğu doğru pozisyonda biberonla beslenmektedir.

Bu çalışmada çocuğuna biberon kullanan annelerin çoğunluğunun biberonu deterjanla ya da kaynar suyla yıkamakta ve biberonu kaynatmakta, yarından azı ise biberonu bulaşık makinesinde yıkamakta ve biberonu fırçalamaktadır. Herbold ve Scott (2008) çalışmasında; annelerin %53'ü kullanmadan önce biberonu sıcak su ve sabunla yıkadığı bulunmuştur (36). Kassier ve Veldman (2013) çalışmasında; annelerin ve bakım vericilerin %65,1'inin kaynar suyla sterilize ettiği bulunmuştur (42). Seid ve ark. (2019) çalışmasında; biberon temizliği için annelerin %45,9'u su ve sabun kullandığı, %40,5'i de biberonu kaynatmış bulunmuştur (35). Literatüre göre; biberonun su, sabun ve temizleme fırçası ile temizlenmesi ve kaynatılması önerilmektedir (44). Bu çalışmada;

annelerin çoğunluğunun biberon temizliğinde yer alan “biberon fırçalama” konusunda yeterli bilgi sahibi olmadıkları ya da yeterince dikkat etmedikleri düşünülmektedir.

Çalışma sonuçlarına göre; annenin eğitim düzeyi arttıkça çocuğun biberon kullanma oranı düşmektedir. Tobback ve ark. (2017) çalışmasında; çocuğunu biberonla besleyen annelerden ortaokul mezunu olanların oranı (%45,4), diğer eğitim seviyelerinde olan annelere göre daha fazla oldukları bulunmuştur (45). Yapılan diğer çalışmalarda ise; daha yüksek eğitim seviyesine sahip olan annelerin çocuklarının biberonla beslenme oranları daha yüksek olduğu bulunmuştur (28,31,32,34). Bu sonuçlara göre; annenin eğitim seviyesi, annenin her zaman bilinçli, bilgili olduğunu göstermediğini, annelere biberon hakkında eğitim verilmesinin önemli olduğu söylenebilmektedir.

Bu çalışmada biberon kullanan çocuklar arasında emzirilme oranı, biberon kullanmayan çocuklara göre daha düşüktür. Yapılan bir çalışmada; biberon kullanan bebeklerin, kullanmayanlara göre emzirilme oranının daha düşük olduğu bulunmuştur (23). Yapılan bazı çalışmalarda; biberon kullanmayan bebeklerin biberon kullanan bebeklere göre daha uzun süre emzirildiği bulunmuştur (22,46,47). Batista ve ark. (2018) çalışmasında; biberonla beslemenin emzirme sırasında olumsuz davranışlarla ilişkili olabileceği, biberonla beslenmeden en çok etkilenen yönler ise emzirme sırasındaki anne/bebek pozisyonu ve meme emmesi olarak bulunmuştur (48). Literatüre göre; biberona alışan bebekler anneyi emmek istemeyebilirler (37). Bu nedenle biberonla beslenen bebeklerde emzirilme oranlarının düştüğü söylenebilir.

Çalışmada; ilk 6 ayda emzirme oranı diğer aylara göre daha yüksek bulunmuştur. Kaya ve pirinççi (2009) çalışmasında; 0-24 ay arası çocuklarda ilk 6 aydan sonra emzirilmeme oranı ilk 6 aya göre daha yüksek bulunmuştur (49). Tunçel ve ark. (2006) çalışmasında; 0-6 ay olan bebeklerin anne sütünden kesilme oranı, 6 aydan sonraki bebeklere göre düşük bulunmuştur (50). Çalışmanın sonuçları literatürle uyumludur. Bebeklerin emzirilme oranları 6 aydan sonra azaldığı görülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Biberon kullanımı toplumda yaygın şekilde görülmeye devam etmektedir. Biberon kullanılacaksa biberonla besin hazırlanmasının, biberon seçiminin, biberonla beslemenin ve biberon hijyeninin doğru yapılması önemlidir. Bu çalışmada annelerin çoğu biberon kullanımını doğru şekilde uygulamışlardır. Çocukların iki yaşına kadar emzirilmesi önerilmektedir. Fakat bu çalışmada 0-2 yaşındaki çocukların yarısı (%51) emzirilmekte olduğu bulunmuştur. Sağlık personellerinin emzirme, anne sütü, biberon kullanma hakkında topluma eğitim vermeleri ve emzirmeyi desteklemeleri önemlidir.

KAYNAKÇA

1. Ünsal, H., Atlıhan, F., Özkan, H., Targan, Ş., & Hassoy, H. (2005). Toplumda anne sütü verme eğilimi ve buna etki eden faktörler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 48, 226-233.
2. Yeşilçiçek Çalık, K., Coşar Çetin, F., & Erkaya, R. (2017). Annelerin emzirme konusunda uygulamaları ve etkileyen faktörler. *Gümüşhane Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(3), 80-91.
3. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2013, http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2013/rapor/TNSA_2013_ana_rapor.pdf. (Erişim tarihi: 14.03.2016).
4. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2018, http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2018/rapor/2018_TNSA_Ozet_Rapor.pdf (Erişim tarihi: 28.01.2020).
5. Vatandaş, N.Ş. (2004). Bebek bakımında aileye öneriler. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 13(1), 6-8.
6. Gökçay, G., Eren, T., & Devecioğlu, E. (2012). Bebek mamalarındaki katkı maddeleri. *Çocuk Dergisi*, 12(2), 60-65. doi:10.5222/j.child.2012.060
7. Demirbağ, B.C., Kürtüncü Tanır, M., & Kuşuoğlu, S. (2012). 1-12 ay arası bebeklerde pamukçuk enfeksiyonu ve annelerin tedaviye yönelik kullandıkları geleneksel yaklaşımlar. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 2(1), 136-144.

8. Bal Yılmaz, H., & Bolışık, B. (2018). Çocuklarda beslenme. Conk Z, Başbakkal Z, Bal Yılmaz H, Bolışık B, editörler. *Pediatric Hemşireliği*. (2. Baskı). Akademisyen Kitabevi, Ankara. p. 233-268.
9. Uyar Hazar, H., Uzar Akça, E. (2017). Doğum Sonrası Erken Dönemde Emzirme Problemi: Olgu Sunumu. *Sağlık ve Toplum*, 27(3), 64-70.
10. Özsoy, S., & Aksu, H. (2019). Başarılı emzirmede 10 adım: 6 ve 9. adımların ihlali, nedenleri ve sonuçları. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 11(1), 74-80. doi: 10.5336/nurses.2018-61845.
11. T.C. Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Çocuk ve Ergen Sağlığı Dairesi Başkanlığı (2018). *Bebek, Çocuk, Ergen İzlem Protokolleri*. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 1112. Ankara. https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/cocuk_ergen_db/dokumanlar/yayinlar/Kitaplar/Bebek_Cocuk_Er_gen_Izlem_Protokolleri_2018.pdf (Erişim Tarihi: 04.04.2020).
12. Atıcı, A., Polat, S., & Turhan, A.H. (2007). Anne sütü ile beslenme. *Türkiye Klinikleri Journal of Pediatric Science*, 3(6), 1-5.
13. Köksal, G., & Özel, H.G. (2008). Bebek beslenmesi. T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Beslenme ve Fiziksel Aktiviteler Daire Başkanlığı, Klamat Matbaacılık, Sağlık Bakanlığı Yayın No: 726, Ankara: 1-31. <https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/A%208.pdf> (Erişim tarihi: 04.04.2020).
14. Yılmazbaş, P., & Gökçay, G. (2013). İlk iki yaşta sağlıklı beslenme ve sağlıklı beslenme alışkanlığının geliştirilmesi. *Çocuk Dergisi*, 13(4), 147-153. doi:10.5222/j.child.2013.147.
15. Lakshman, R., Ogilvie, D., & Ong, K.K. (2009). Mothers' experiences of bottle-feeding: a systematic review of qualitative and quantitative studies. *Archives of Disease in Childhood*, 94(8), 596-601. doi: 10.1136/adc.2008.151910.
16. Vadiakas, G. (2008). Case definition, aetiology and risk assessment of early childhood caries (ECC): a revisited review. *European Archives of Paediatric Dentistry*, 9(3), 114-25. doi: 10.1007/bf03262622.
17. Orhon, F.Ş. (2016). İnfantil kolik tanı ve tedavisinde güncel yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 69(3), 159-166. doi: 10.1501/Tıpfak_000000938.
18. Şahin, G. (2008). Emziren Annelerin Emzirme İle İlgili Bilgi, Uygulama ve Davranışlarının Değerlendirilmesi (Uzmanlık Tezi). İstanbul Göztepe Eğitim ve Araştırma Hastanesi Aile Hekimliği Koordinatörlüğü, İstanbul.
19. Çubukçu, Ç.E. (2007). Prenatal dönemde ve bebeklikte ağız ve diş sağlığı. *Güncel Pediatri*, 5, 77-81.
20. Bal Yılmaz, H., & Bolışık, B. (2013). Çocuklarda beslenme. Conk Z, Başbakkal Z, Bal Yılmaz H, Bolışık B, editörler. *Pediatric Hemşireliği*. (1. Baskı). Akademisyen Tıp Kitabevi, Ankara. p. 233-268.
21. Bursa Uludağ Üniversitesi, Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi, Uludağ Üniversitesi Sağlık Kuruluşları Beslenme ve Diyet Birimi (2007). *Bebeğinizin Beslenme Rehberi*. <http://sakur.uludag.edu.tr/dosya/FR-HYE-04-719-46.pdf> (Erişim tarihi: 13.03.2016).
22. Tunçel, E.K., Dünder, C., & Pekşen, Y. (2005). Ebelerin anne sütü ile ilgili bilgi ve uygulamalarının değerlendirilmesi. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 6(1), 43-48.
23. Yıldız, A., Baran, E., Akdur, R., Ocaktan, E., & Kanyılmaz, O. (2008). Bir sağlık ocağı bölgesinde 0-11 aylık bebekleri olan annelerin emzirme durumları ve etkileyen faktörler. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 61(2), 61-67.
24. Yılmaz, G. (2019). 0-24 aylık bebeklerin beslenme şekillerinin incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(4), 343-352.
25. Kondolot, M., Yalçın, S.S., & Yurdakök, K. (2009). Sadece anne sütü alım durumuna etki eden faktörler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 52, 122-127.
26. Gümüştakım, R.Ş., Aksoy, H.D., Cebeci, S.E., Kanuncu, S., Çakır, L., & Yavuz, E. (2017). 0-2 yaş çocuklarda beslenme alışkanlıklarının değerlendirilmesi: çok merkezli çalışma. *Family Practice & Palliative Care*, 2(1), 1-8.
27. Kocaman, G.Ü., & Çebi, A.T. (2019). Erken çocukluk çağı çürüklerinin önlenmesinde annelerin oral hijyen alışkanlıkları ve çocuk beslenmesi konusunda bilgi düzeyinin ve farkındalıklarının belirlenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(3), 268-272. doi: 10.22312/sdusbed.552632.
28. Berde, A.S. (2018). Factors associated with bottle feeding in Namibia: findings from Namibia 2013 demographic and health survey. *Journal of Tropical Pediatrics*, 64(6), 460-467. doi: 10.1093/tropej/fmx091.
29. Kebebe, T., & Assaye, H. (2017). Intention, magnitude and factors associated with bottle feeding among mothers of 0-23 months old children in Holeta town, Central Ethiopia: a cross sectional study. *BMC Nutrition*, 3, 53. doi: 10.1186/s40795-017-0174-y.
30. Saizuddin, M., & Hasan, M.S. (2016). Infant and young child feeding (IYCF) practices by rural mothers of Bangladesh. *Journal of National Institute of Neurosciences Bangladesh*, 2(1), 19-25. doi: 10.3329/jninb.v2i1.32958.

31. Hazir, T., Akram, D.S., Nisar, Y.B., Kazmi, N., Agho, K.E., Abbasi, S., ...& Dibley, M.J. (2013). Determinants of suboptimal breast-feeding practices in Pakistan. *Public Health Nutrition*, 16(4), 659-72. doi: 10.1017/S1368980012002935.
32. Ogbo, F.A., Agho, K.E., & Page, A. (2015). Determinants of suboptimal breastfeeding practices in Nigeria: evidence from the 2008 demographic and health survey. *BMC Public Health*, 15, 259. doi: 10.1186/s12889-015-1595-7.
33. Asare, B.Y.A., Preko, J.V., Baafi, D., & Dwumfour-Asare, B. (2018). Breastfeeding practices and determinants of exclusive breastfeeding in a cross-sectional study at a child welfare clinic in Tema Manhean, Ghana. *International Breastfeeding Journal*, 13, 12. doi: 10.1186/s13006-018-0156-y.
34. Patel, A., Badhoniya, N., Khadse, S., Senarath, U., Agho, K.E., & Dibley, M.J. (2010). Infant and young child feeding indicators and determinants of poor feeding practices in India: secondary data analysis of National Family Health Survey 2005-06. *Food and Nutrition Bulletin*, 31(2), 314-33. doi: 10.1177/156482651003100221.
35. Seid, S.S., Mulneh, E., Sinbirro, I.A., Moga, T.T., Haso, T.K., & Ibro, S.A. (2019). Utilization of bottle feeding practices and associated factors among mothers who have infant less than 12 months of age in Agaro Twon, Jimma Zone South West Ethiopia, 2018. *Health Science Journal*, 13(1), 630. doi: 10.21767/1791-809X.1000630.
36. Herbold, N.H., & Scott, E. (2008). A pilot study describing infant formula preparation and feeding practices. *International Journal of Environmental Health Research*, 18(6), 451-9. doi: 10.1080/09603120802272185.
37. Özkan H, & Bekmezci H. (2016). Yenidoğanın beslenmesi. İçinde: Genç RE, Özkan H (editörler). *Ebeler İçin Yenidoğan Sağlığı ve Hastalıkları*. (1. Baskı). Anadolu Nobel Tıp Kitapevleri, Elazığ. p. 137-158.
38. Gün, İ., Yılmaz, M., Şahin, H., İnanç, N., Aykut, M., Günay, O., ... & Tuna, Ş. (2009). Kayseri Melikgazi Eğitim ve Araştırma Bölgesi'nde 0-36 aylık çocuklarda anne sütü alma durumu. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 52,176-182.
39. Hassan, A.A., Taha, Z., Abdulla, M.A., Ali, A.A., & Adam, I. (2019). Assessment of bottle-feeding practices in Kassala, Eastern Sudan: A community-based study. *Open Access Macedonian Journal of Medical Sciences*, 7(4), 651-656. doi: 10.3889/oamjms.2019.132.
40. Şahin, B.B., & Özyurt, B.C. (2017). Manisa'da yarı-kentsel bir bölgede 0-24 ay çocuklarda anne sütü alma durumu ve beslenme alışkanlıkları. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, 15(3), 164-175.
41. Manjula, L., & Hegde, J. (2018). Issues related to breastfeeding in the first six months of life in an urban tertiary care hospital. *International Journal of Contemporary Pediatrics*, 5(1), 144-150. doi: 10.18203/2349-3291.ijcp20175576.
42. Kassier, S.M., & Veldman, F.J. (2013). Cry, the beloved bottle: Infant-feeding knowledge and the practices of mothers and caregivers in an urban township outside Bloemfontein, Free State province. *South African Journal of Clinical Nutrition*, 26(1), 17-22. doi: 10.1080/16070658.2013.11734435.
43. Giray, H. (2004). Anne sütü ile beslenme. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 13(1), 12-15.
44. Savaşer, S., Yıldız, S., Gözen, D., Balcı, S., Mutlu, B., & Çağlar, S. (2009). Hemşireler için Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Öğrenim Rehberi. Savaşer S, Yıldız S, editörler. (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi, İstanbul. p. 154-155.
45. Tobback, E., Behaeghel, K., Hanouille, I., Delesie, L., Loccufier, A., Van Holsbeeck, A., ... & Mariman A. (2017). Comparison of subjective sleep and fatigue in breast- and bottle-feeding mothers. *Midwifery*, 47, 22-27. doi: 10.1016/j.midw.2017.01.009.
46. Tanrikulu, P.Ç., Ersoy, N., & Ersoy, G. (2012). 6-24 ay arası bebeği olan annelerin emzirmeye ilişkin bilgi düzeylerinin, emzirme sürelerinin ve bunları etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 40(2), 120-127.
47. Yılmazbaş, P., Kural, B., Uslu, A., Sezer, G.M., & Gökçay, G. (2015). Annelerin gözünden ek besinlere başlama nedenleri ve annelerin mamalar hakkındaki düşünceleri. *İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi*, 78(3), 76-82.
48. Batista, C.L., Ribeiro, V.S., Nascimento, M.D., & Rodrigues, V.P. (2018). Association between pacifier use and bottle-feeding and unfavorable behaviors during breastfeeding. *Jornal de Pediatria*, 2018;94(6):596-601. doi: 10.1016/j.jped.2017.10.005.
49. Kaya, D., & Pirinççi, E. (2009). 0-24 aylık çocuğu olan annelerin anne sütü ve emzirme ile ilgili bilgi ve uygulamaları. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(6), 479-484.
50. Tunçel, E.K., Dündar, C., Canbaz, S., & Pekşen, Y. (2006). Bir üniversite hastanesine başvuran 0-24 aylık çocukların anne sütü ile beslenme durumlarının saptanması. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10(1), 1-6.